

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

FŐSZERKESZTŐ: DR. KUN BÉLA. FELELŐS SZERKESZTŐ: ERDŐS KÁROLY.

Megjelenik hetenként egyszer, szombaton.

Előfizetési ár: egész évre 20 korona, fél-
évre 10 korona. Egyes szám ára 50 fillér.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Debreczen, Kollégium:
ide kell küldeni a lap szellemi és anyagi ügyeire vonatkozó
minden közleményt, előfizetést, reklamációt és hirdetési díjat.

Hít és tudás.

Húsvét ünnepén a debreczeni kistemplomban hallgattam egy nagyszerű prédikációt. „*Ebben a testben meglátom az Istent*”, — hirdette a feltámadás és örök élet boldogító hitét az egyház szolgálja és hirdette oly csodálatosan magával ragadó, oly mély gyökeret vert, szívből-szívbe ható, lángoló hittel, hogy a feltámadás nehéz dogmáját magáévá tenni nem tudó hallgatót is fellelkesítette. A nagy sokaságban, mely a kistemplomot szorongásig megtöltötte, nem volt senki, aki ne érezte volna az igaz hitnek sziklát is megmozgató erejét: ez az ember oly nagyon erősen hiszi, amit hirdet, hogy nem lehet közönyösen hallgatni; amit ilyen rendületlenül hinni lehet, az nem lehet nem igaz.

Hazamenvén pedig, kezemhez vettem a Protestáns Szemle legújabb számát és abban olvastam a következőket:

„Ma már a tudományos theologia jóformán iránykülönbség nélkül szelvében tárgyalja, hogy p. o. — egyebekről nem is beszélve — az *újszövetség teljességgel nem veendő betű szerint*, hogy elbeszélései nem is egykorúak, tehát *nélkülözik a hitelesség legelemibb kritériumát*, hogy az idők folyamán jócskán meg is romlott az eredeti szövege, annyira, hogy a legalaposabb történeti kritikával is *nehezen választható ki belőle az igaz mag, és hogy az egész telítve van csodás mithoszokkal*, melyeknek egyike és másika a keresztyénségen kívüli vallásalakok némelyikében is hasonlóképen előfordul, minélfogva *semmi ok sincs rá, hogy a keresztyénség létalapjának*, közkincsének, sinequanonjának és több effélének tekintessenek.”

Azok közé a csodás mithoszok közé, melyeket tehát nem kell a keresztyénség létalapjának tekinteni, aligha nem oda tartozik Jézus Krisztusnak a mai napon ünnepelt feltámadása.

„Hányan vannak — olvasom tovább —, akik

a dogmáktól és cerimoniáktól való irtózásukban egészen elidegenednek a katholicizmustól . . . . Mikor pedig naponta látják, hogy a protestáns hithűséget szintén a hitvallásokhoz való ragaszkodásban, sőt némely más hagyományos nézeteknek is tűzön-vízen át fenntartásában keresgélnek illetékes egyének és testületek, a protestáns vallásokban *hasonlóképen* a nép félrevezetésének eszközeit képzelvén, éppen annyira értékelik ezeket is a felvilágosodáshoz való viszonyukban, mint a saját egyházukban eléjük adott vallást.”

„Hányan vannak a protestáns egyházak tagjai között is, akik egyházukban a dogmák tüntető és kihívó uralmát észlelvén . . . az odaadó ragaszkodás végképen hiányzik belőlök nemcsak saját vallásuk, hanem általában a vallás iránt . . . Pedig . . . ha nem hallanának szinte kérkedően *dicshimnuszokkal zengedeztetni a természeti lehetőséggel és a mai kor műveltségi színvonalával ellentétes dolgokról* . . . .”

Igen, igen: én is ilyen dicshimnuszot hallottam ma zengedezni a debreczeni református kistemplomban, ahol a test feltámadásának „a természeti lehetőséggel ellentétes” tanát hirdette ihlettől lángoló arccal és lángoló meggyőződéssel tiszántúl püspöke. De engem az a beszéd az éghez emelt, ez az olvasmány pedig a földhöz vágott, de úgy, hogy szinte sajognak belé a csontjaim is.

Hát kitől valók ezek a súlyos szavak? Ki hirdeti, hogy a dogmák az átka vallásnak, egyháznak, felvilágosodásnak? Ki igyekszik meggyőzni arról, hogy az újszövetségi szentírást igazságnak el ne fogadjam, hisz az a hitelesség legelemibb kritériumát is nélkülözi s belőle az igaz mag alig választható ki? Ki figyelmeztet arra, hogy amit a keresztyénség létalapjának tartanék, olyan csodás mithosz, mely más vallásokban is előfordul?

A debreczeni m. kir. tudományegyetem református hittudományi kara.

Mert mindezek nem egy privát embernek az elmefuttatásában, hanem az említett hittudományi kar ünnepén, a kar képviselője által tartott ünnepi felolvasásban olvashatók. Nekem mindegy, hogy *ki volt* a felolvasó. Akárki volt, a református hittudományi kar megbízásából teljesítette feladatát. Elképzelni sem lehet, hogy a kar a maga tagjainak nézetei felől teljességgel nem volna tájékozva. Aki egy ilyen ünnepen a kar megbízottjaként beszél, — ha esetleg árnyalatokban különbözik is a többiek felfogásától — minden bizonnyal az egész kar, vagy legalább a kar többsége alapirányának hívatott képviselője.

*

Ahogy végeztem a nekem nem kellemes olvasmánnyal, látogatóm jött. Értelmes, becsületes tanyai magyar paraszt. Panasszal tele a szája. Hogy a gyermekeit nem tudja taníttatni. Pedig a környékbeli tanyákon mindig van annyi iskolaköteles gyermek, hogy elég munkát adna egy tanítónak. Ő maga még csak tanítgatja a gyereket valamire; egy kis imádság, egy kis éneklés, egy kis betűvetés, — ha keservesen is, mégis csak elmegyen. De van a tanyákon gyermek akár hány, akik azt sem tudják, ki volt Krisztus urunk s az Isten nevét sem hallják másként, mint káromkodásban. Rájuk férne — mondja — néha egy kis prédikáció is, az uraság bizonyosan adna is egy szobát, ahol néha vasárnap összegyűlhetnének, de hát a tiszteletes uraknak nincs érkezésük a tanyai emberek közé menni. Így aztán elvész, elvadul a nép, tudatlan, hitetlen, durván, elhagyottan nő fel, a vallást nem ismeri, nem kívánja. Legfelebb, ha valamelyik pópista dohányostól vagy oláh birkástól tanul a gyerek valamit, ami vallás, — mert ezek se tudnak ugyan egyebet, de keresztet vetni legalább tudnak.

Így az én régi jó emberem s én magam oly igen elszomorodom, hogy meg sem kíséreltem vigasztalni, sőt magam kívánnék vigasztalást. Tévelyegve jár tekintetem egyházunk szerencsétlen épületén, mely — ha így haladunk — összeomlóvá leszen.

Egyik felől a legszebben megépített bástya, a másik felől még csak gyarló kis sánca sem telik. S itt, a büszkén pompázó részre állított őrség bontogatja a hitet a tudomány nevében; amott, az elhanyagolt részen ezrek vesznek el, mert nem tudnak annyit, hogy hihessenek.

Azt kérdelem tisztántúl püspökétől, akiben van tudás is, hit is: nem volna jobb, ha azt az évi hetvenezer koronát, mit a debreczeni tudományegyetem református hittudományi karának fenntartására adunk, visszakerünk, s tartanánk fenn belőle ötven tanyai iskolát?

Iskola

Tanügyünk centralizálása.

E lap 12. számának vezető cikke, az egységes tanügyi vezetésről, bajainkat meglátó szemmel iratott s szerintem is a leghelyesebb módon akarja tanügyi bajainkat szanálni. Mai tanügyi politikánkon valóban változtatni kell és pedig oktatásunk intézeteinek úgy alsó, mint felső fokainál. A most összeült zsinatunk adja az alkalmat; vezető államférfiaknak a közelmúltban, az országgyűlés választójogi bizottságában a jövő állami tanügyi politikáját érintő nyilatkozatai pedig kényszerítenek a hosszabb időre szóló cselekvésre.

E nyilatkozatok a felekezeti oktatás mellett érveltek! Feladatunk tehát világos, a rohanó haladás elkövetkezett idejében, a tanügyünket előrevivő, fejlesztő módok és eszközök összes lehetőségeit meg kell szerezni, amíg a kényszerítő nyilatkozatok hangzanak el és alkalom van rá. Református tanügyünk mai állapota pedig hangosan kiált: cselekedjél!

Az E. T. iskoláinkat „az egyház veteményes kertjeinek” nevezi. Tanügyünk mai állapota mellett azonban mindig kevesebb és kevesebb gyümölcsöt termő kert ez. S én ezt igen szomorú, de állapotainkból természetszerűleg folyó dolognak tartom. Mert, ha az E. T. VI. t.-c.-ét és a Népisk. Szerv. Szabályzat megvalósítását tekintem, ezek csak romlásunkra lehetnek. Veteményes kertjeinknek gazdái, felügyelői ugyanis a legtöbb helyen szakértelem, illetve szakképzés nélkül valók; ilyenek mellett milyen irányítást kap a munkás vagy egyáltalán kaphat-e, elfogadhat-e? Azt mindenki tudja, hogy tanári képesítés és tanítói oklevél nélkül a legtöbbször csak lapogatózás és sejtelenem vagy az emberben a pedagógiából. S ha a gazdák, felügyelők szakbeli tudás nélkül valók, a munkások irányítás nélkül dolgoznak, csoda-e, ha a veteményes kert palántái nem díszlenek egyházunk dícserejére? Helyiségei pedig szánalmasak! Ha meg az elégedetlen munkások ezreit is vesszük, igazán meglepődésünkre való munkát nem várhatunk. De még ezeknél nagyobb baj, hogy partikularizmusból kifolyólag — még a szakképzettség és szakszerűség mellett is — folytonosan változnak az irányítók és imperative nem rendelkezhetnek. Helyesen írja e lap 12. száma, hogy *ma* a konvent legtöbb tanügyi hatósági joga abban áll, hogy a figyelmet fölhívhatja a bajra. Ez pedig annyi, mintha az orvos súlyos bajt konstatál, de medicinát nem írhat elő. Bár ez mai E. T.-ből kifolyólag jól van így, mert nincsen a konventnél egységes és szakszerű tanügyi irányítással dolgozó szakképzett állandó, mondjuk konventi tanügyi tanácsos. Pedig ez kellene!

Akkor helyesebb arányszámban lennének iskola-típusaink és nem prédáltatnának iskolavagyonaink, lévén folytonos és állandó központi figyelőnk és ügyvezelőnk.

Ennek hiájával vannak egyházkerületeink is. A munkánk ezerféleségével küzdő püspöki hivatalok ugyan mit tehetnének, nekik is külön munkaerő kellene erre a célra; (Mit eredményezne ez? a mi féltett Dóczy Imrénk korszakalkotó munkája rá a példa.) nemkülönben az egyházmegyéknek is. Be kell látnunk már, hogy előadókkal mire sem megyünk, nagy munkájuk állandó az ügyvel való foglalkozás és tapasztalatok közvetlensége nélkül, bármily becsesek, de nem lehetnek egységes, praktikus és egyházunkra igazán dús gyümölcsözést hozók.

Ha tanügyi téren versenytársainkat tekintjük, t. i. az államot és a r. katolikusokat, amannál a tankerületi főigazgatók és tanfelügyelők, kerületi iskolalátogatók; emennél egyházmegyékként az egyházmegyei tanfelügyelők és iskolakerületekként az alesperesek, mint kerületi tanfelügyelők, — kezükben centralizálva lévén a tanügyi vezetés, — könnyen elhagyhatnak minket a küzdő téren, mert a tanügyi centralizáció teljes keresztül vitelében áll a fejlődés sikere.

Átdolgozandó lenne azért E. T. egész VI. t.-c.-e és pedig iskoláink szellemi és anyagi ügyeinek teljes centralizálásával úgy, hogy konvent, egyházkerületek és megyékben hivatásos felügyelők teljes joggal intézzék az ügyeket és pedig közvetlen tapasztalások szerint. Ez állások kreálására szükségelt anyagi eszközök a mostani költséges iskolalátogatóságok megszüntetésében és a 48. XX.-ban lennének fedezetüket.

Az autonomiára féltékenyekedőket megnyugtathatjuk azzal, hogy a családban is, családfőre hallgatnak a nagykorú gyermekek, az árváknak, a kis-korúaknak pedig a törvény köteles gyámot rendelni.

Végezetül csak annyit, hogy a helyes törvényekkel úgy ne járjunk aztán, mint a mai népisk. Szerv. Szabályzattal, melynek paragrafusai ma is papíroson és nem megvalósítva vannak, elemi oktatás-ügyünk kimondhatatlan kárára.

Peleskey Sándor.

Tudomány

Néhány megjegyzés

„Az evangéliumi protestantizmus egysége a reformáció különféle irányában“ című cikke.

Ennek a Protestáns Szemle f. évi 1—3. füzetében (40—51. l.) megjelent cikknek valamennyi, tudományos jellegre igényt tartó állításával nem szándékozom foglalkozni, mert azok jórésze oly mezőkre vezetne, amelyeken csak szakember s az is csupán a leg-

nagyobb körültekintéssel tudhat nyilatkozni. Így pl. arra nézve, hogy a zsinat-presbiteri rendszert „tévesen Calvinusra szokás visszavinni“ (44. l.), megelégszem Kun Béla egyházjogászunknak ama cáfolatával, hogy „ez a nézet téves“. (Debr. Prot. Lap 112. l.) — Szerzőnek ama kijelentésével sem foglalkozom bővebben, „hogy ma már a tudományos theologia jóformán iránykülönbség nélkül szeltében tárgyalja, hogy ... az újszövetség teljességgel nem vendő betű szerint, hogy elbeszélései nem is egykrúak, tehát nélkülözik a hitelesség legelemibb kritériumát, hogy idők folyamán jócskán meg is romlott az eredeti szövege, annyira, hogy a legalaposabb történeti kritikával is nehezen választható ki belőle az igaz mag, és hogy az egész telítve van csodás mithoszokkal, melyeknek egyike és másika a keresztyénségen kívüli vallásalakok némelyikében hasonlóképpen előfordul, minélfogva semmi ok sincs reá, hogy a keresztyénség létalapjának, közkincsének, sinequanonjának és több effélének tekintessenek“ (45. l.), mert hiszen ez idézetsorozat minden egyes tételének objektív megítéléséhez oly alapos újszövetségi szövegkritikai és hermeneutikai, illetőleg vallástörténeti tudás szükséges, amellyel az illető szakok emberein kívül más nem rendelkezik. A theologiai tudományok széles birodalmában annyira széttagolódtak már az egyes szakok, hogy az egyik ágban működő tudós a másik ágban elért pozitív eredményekről manapság már csakis akkor számolhat be, ha vele kongeniális tudós mindenben megbízható tekintélyére támaszkodhatik; ellenkező esetben csupán csak tolmácsolójává válik olyan egyéni ötleteknek, nagyobbára meg nem okolt és meg nem okolható feltevéseknek, amelyek magukon viselvé a szubjektív egyoldalúság és túlzás belyegét: az igazságnak meg nem felelnek.

Túllépném feladatom határát, ha a Kálvin egyéniségére szerző által alkalmazott szertelen jelzőket (43. l. 1—2. sor.) akarnám az újabb magyar református theol. irodalomban bőségesen található tudományos argumentumokkal cáfolgatni, avagy ha tárgyalni és latolgatni szándékoznám, hogy „Calvinus az ószövetségnek erősen az újszövetség hátrányára menő túlbecsülésével“ vajjon bonyolódottá tette-e a keresztyén világnak az evangéliumi kútfőhöz való jutását? (48. l.) Azt azonban úgy a magam, mint az általam ismert hazai és külföldi református gyülekezetek lelki életében állandóan tapasztaltam és tapasztalom s magyar református egyháztörténelmünkben is igazolva látom, hogy a zsoltároknak „mindennapi igénybevétele“, mondjuk vallási épülés céljából történő használata, a keresztyén lélek fejlődésére nemcsak hogy nem hat károsan (48. l.), sőt épen ellenkezőleg az a valóságos tényállás, hogy mindazok, akik a református vallásban születünk és neveltünk, boldogoknak érezzük magunkat, ha életkörülményeink között segítségért, oltalomért, ba-

jainkban erőért, bátorságért, megnyugvásért és reménységért a zsoltár örök fenségű szavaival emelkedhetünk a Mindenhatóhoz, aki nekünk Krisztusban Atyánk. A zsoltárok századokon át megtették lélek-nemesítő szolgálatukat s ma sem külső díszek, vagy ereklyék, hanem lelki erő forrásai azok a világ buzgó, igazi református egyházainak és híveinek énekes könyveiben.

Ezeket a futólag említett pontokat tehát mellőzve, tárgyyszerűen óhajtom megvilágítani a dolgozatnak a dogmatörténelem keretébe sorozható állításait.

Dogmatörténelmi szempontból kihívja maga ellen a kritikát a cikknek az a része, amely a lutheri és helvét irányú reformációval kapcsolatban az úrvacsorai tanról és a predestinációról szól így: „Ennek (t. i. a lutheri irányúnak) az úrvacsora tanában... tanusított konzervativizmusa csakhamar felidézőjévé vált a reformációban egy továbbmenő típusnak: a helvét irányú reformációnak... „Ennek kebelében azután két irány fejlődött ki, s lehet mondani, hogy máig megvan bizonyos módosulásokkal mindkettő. Az egyik az, amely Zwinglitől kezdve állandóan a természeti lehetőséghez képest állapította ugyan meg úrvacsora-tanát, de azért mégis megnyugtatóbb kielégítésével a vallási szempontoknak, mint... Karlstadti Bodensteyn András. Viszont a helvét típus másik ága: a kevésbé szabadelvű calvinusi az úrvacsora tanába már vitt be természetfölötti elemet is a lutherihez való közeledés szempontjából. Ám ez a kérdés csak kezdetben volt elválasztójellegű a két irány között.” (41–42. ll.)

Cikkíró szerint tehát a helvét típus kebelében két irány fejlődött ki. Az egyik az, amely Zwinglitől indult ki és a természeti lehetőséghez képest állapította meg az úrvacsora tanát. Tagadhatatlan, hogy Zwingli, mint kezdő dogmatikus, 1523 januárjában fogalmazott 18. tételében s ugyanezen év novemberében kelt „Ein kurze christenliche ynleitung“ c. munkájában a természeti lehetőséghez képest nyilatkozik az úrvacsorára vonatkozólag (lásd a Schuler-Schulthess kiadás Werke I. 563 k.); kétségtelen az is, hogy ez az 1523-ban vallott nézete ment át a köztudatba, amely aztán egészen tévesen ezt a kezdetbeli felfogást hirdeti a Zwingli megállapított véleményének. Ámde a való tény mégis csak az, hogy ennek az egyházi tanná sohasem vált nézetnek rideg és az evangéliom tanításával meg nem egyező voltát nemsokára Zwingli maga is észrevette s 1524-ben Ad Matthaem Alberum de coena dominica c. levelében, 1525-ben megjelent Commentarius-ában, valamint Subsídium sive coronis de eucharistia c. iratában, úgyszintén 1526-ban sajtó alól kikerült Ein klare underrichtung von nachtmal Christi c. művében, majd Amica exegesis-ében és a Dasz dise wort Jesu Christi: „Das ist min lychnam, der für uch hinggeben wirt“ ewiglich den alten eini-

gen sinn haben werdend c. válaszában fokozatosan erősödött az úrvacsorának előbb képíleges, majd sákramentomi, lelki jelentőségű magyarázatában, míglen végre 1530-ban a Fidei Ratio-ban (Opp. IV. 11.) ezt írja: „Credo in sacra eucharistiae, hoc est gratiarum actionis, coena verum Christi corpus adesse fidei contemplatione; hoc est: eos, qui gratias agunt domino pro beneficio nobis in filio suo collato, agnoscere, illum veram carnem adsumsisse, vere in illa passum esse, vere nostra peccata sanguine suo abluisse, et sic omnem rem per Christum gestam illis fidei contemplatione velut praesentem fieri“. Hasonlóképpen nyilatkozik 1531-ben az Expositio fidei Christianae c. hitvallásos iratában így: „Non editur a nobis naturaliter, aut per essentiam corpus Christi; sed solum sacramentaliter et spiritualiter“. „Spiritualiter edere corpus Christi nihil est aliud, quam spiritu ac mente niti misericordia et bonitate dei per Christum“. (Opp. IV. 53.)

Ezek alapján nyilvánvaló, hogy ha bárki is azt állítja, miszerint Zwingli a természeti lehetőséghez képest állapította meg úrvacsorai tanát, az akaratlanul is valótlanúságot mond, sőt a félrevezetett köztudatra építve oly tájékozatlanságot is árul el a Zwingli theologiai nézete felől, mintha például olyasmit állítana, hogy Luther három valódi sákramentomot tanít.

De nemcsak hogy maga Zwingli nem a természeti lehetőséghez képest állapította meg úrvacsorai tanát, hanem az ő hatása alatt álló német nyelvű reformátorok és egyházak sem így állapították meg; sőt ellenkezőleg, a természetfölötti elem elismerésével szövegezték meg ide vonatkozó hitvallásukat. E tény bizonyosságául hadd álljon itt példaképpen a berni zsinat (1532), I. bázeli hitvallás (1534) és II. bázeli, vagy I. helvét hitvallás (1536) egy-egy tétele. A berni zsinat pl. így fogalmazta meg hitcikkét: „Darumb der lyb Christi Jesu, und syn werdes blut im nachtmal sind, aber es steckt nit im brot der lyblich lyb, noch im wyn dz lyblich blut, wie der alt jrsal fürgabe. Volget dz es ein sacrament der gemeinschaft und vereynigung sy“. (Müller K., Die Bekenntnisschriften... Lpz. 1903. 47 l.) Az I. bázeli hitvallás 6. cikkelyében ezt olvassuk: „Wir gloubend vestigklich, das Christus selbs syge die spysz der gläubigen Seelen zum ewigen läben (Joan. 6³⁵, 47–58), und das unsere Seelen, durch den waren glouben in den crützigten Christum, mit dem fleisch und blut Christi gepsyset und getrenckt werdend“. (U. o. 97. l.) Az első helvét hitvallás 22. pontja pedig így szól: „A szentvacsorát illetőleg, ime ez a mi értelmünk, hogy az Úr a szentvacsorában valósággal ajánlja vételül az övének a maga testét és véré, azaz önmagát oly célból, hogy azok abból azon hasznot merítsék, miszerint ő azokban, azok pedig ő benne mind inkább inkább éljenek; nem mintha az Úr teste és vére természetileg egye-

sülne a kenyérral és borral, vagy azokban mint valamely térben lenne befoglalva, vagy mintha itt valamely testi és husbeli jelentés eszközöltetnék; hanem hogy a kenyér és bor az Úr intézménye szerint magasztos dolgokat jelentő szent jegyek, oly jegyek, melyek által az Úr a hívőknek az egyházi szolga által önmagát, a maga teste- és vérebeni közösséget ajánlja és nyújtja, nem a hasznak veszendő eledelül, hanem a lelki és örök életre szolgáló táplálékul". (Filó L. fordítása Sárospataki Füzetek 1859. 901. l.)

Ezekből látható, hogy az a passzus, mely szerint a helvét típus egyik iránya „Zwinglitől kezdve állandóan a természeti lehetőséghez képest állapította meg úrvacsora-tanát, „nem felel meg a történelmi valóságnak; — s mivel az előbb említett hitvallásos iratok Kálvin fellépése előtt jelentek meg: ennél fogva téves a szerzőnek az a passzusa is, hogy „a helvét típus másik ága: a (Zwingliénél) kevésbé szabadelvű calvinusi az úrvacsora tanába már vitt be természetfölötti elemet is”, mert ez a természetfölötti elem Zwinglitől kezdve mindig megvolt a helvét típus mindkét — német és franciá — ágában. Kálvinnál ebben a tekintetben lényeges különbséget nem találunk, úgyhogy a bőséggel kínálkozó bizonyítékok mellőzésével egyszerűen kijelentjük azt a tényt, hogy a Consensus Tigurinus létrejövételének és közzétételének (1549., magyarul a Parókhialis könyvtár IX. kötetében 171—218. l.) nem a lényegbe vágó eltérések megbeszélése és megszüntetése, hanem az azonos felfogásnak közös megszövegezése és a helvét típus kifelé való egységes állásfoglalásának kinyilvánítása volt az oka és a célja.

Mivel tehát a helvét típusnál az úrvacsora-kérdést illetőleg nem volt két irány, téves az a letompított élű megjegyzés, hogy az úrvacsora „kérdés csak kezdetben volt elválasztójellegű a két irány között” (42. l.); mert kezdetben sem volt az. És ha szerző szerint „csak volt elválasztójellegű”, de ma már nem az, akkor igazán nem tudom, mimódon értendő szerzőnek a 41. lap alján írott az a tétele, hogy a helvét típus „kebelében” kifejlődött „két irány, lehet mondani, hogy máig megvan bizonyos módosulásokkal”?

„Sokkai fontosabb, még pedig mind e mai napig tartó ellentétet okozott Calvinusnak a nem is Augustinuséval, hanem Gottschalkéval megegyező predestináció-tana” (42. l.) — mondja a szerző. Ha ebben a szövegben — amely az „irány” szónak előbbi következtelen használata miatt meglehetősen bonyolódott — azt akarná mondani a szerző, hogy a helvét típusban a Kálvin predestináció-tana ellentétet okozott a zwinglii és kálvini gondolkozású férfiak között: akkor nagyon téves alapon áll, amennyiben Zwingli epoly predestináciánus, akárcsak Kálvin¹. Zwingli ugyanis

¹ Igen: Kálvin és nem Calvinus; vagy ha Calvinus, akkor következetesen: nem Luther, hanem Lutherus, Zwinglius, Bucerus stb. A latinus forma használatánál Honterus nevével (51. l.) már következetes a szerző.

a predestinációról többek között így tanít: „Az isteni akaratnak szabad választási ténye az idvességben részesülőkrol szóló végzés”. (Opp. IV. 113.) „Nyilvánvaló pedig és szilárdan megmarad az Isten elválasztása: mert akiket Ő a világ megalapítása előtt elválasztott, úgy választotta el, hogy Fia által tulajdonaiul fogadja őket”. (U. o. 5—6.) „Az Isten emez elválasztása szilárdan és mozdíthatatlanul megáll. . . megmarad akkor is, ha szinte az elválasztott olyan szörnyű bűnökbe merül, mint amilyeneket az istentelenek és elvetettek követnek el. . . Példa erre Dávid, Pál, Magdaléna, a gonosztevő és mások” (U. o. 140.). Ha viszont arra utalna e bekezdés elején idézett állításával szerző, hogy a reformációnak evangélikus és református típusa között okozott ellentétet a predestináció-tan, amennyiben az előbbi nem vallja az elevevégezést: akkor is meg kellett volna említenie azt, hogy bár az evangélikus egyház nem is, de maga Luther mindenesetre hitte és vallotta az elevevégezést a servum arbitrium kapcsán.

Ha nem tudományos állásban működő professzor írásiban olvasnók, igazán nem tudnók, hogy minek minősítsük azt a teljesen szubjektívizmuson alapuló irányzatos beállítást, mely szerint a Kálvin predestináció tana „abban a kegyetlen fogalomban összpontosul, hogy némelyik ember, azaz voltaképen aki azt hiszi, amit Calvinus. . . el van rendelve a mennyei üdvösségre, míg minden többi, vagyis aki nem azt hiszi, a túlvilági kárhozatra” (42. l.). Nem kell theologiai tudás sem ahhoz, hogy a feltétlen, absoluta, tehát semmihez nem kötött predestináció ilyen tendenciózus magyarázásának képtelenségét a logikus gondolkozó első hallásra, vagy olvasásra is felismerje.

A tárgyalt cikknek ez a predestinációra vonatkozó néhány passzusa szinte kínálva-kínálja az alkalmat, hogy az elevevégezéssel hittanilag foglalkozzunk. Ez azonban most maradjon el. Mert hiába érti meg bárki is elméjével a predestinációt; ha szívével és hitével nem tudja megragadni: akkor az nem lesz rá nézve boldogító tan. Viszont ha valaki hiszi és vallja, akkor úgyszólván mindegy, hogy aképen szövegezi-e meg mint Kálvin, aki szerint „elevevégezésnek nevezzük Isten örök végzését, mellyel magában elhatározta, hogy minden egyes emberrel mit akar tenni” (Inst. III. 21. 5.), vagy pedig úgy fogalmazza-e meg, mint Zoványi Jenő, aki nem tudván elvonatkozni a predestináció hitének a lélek mélyén élő tudalmától, azt mondja, hogy, ha „az evangéliumi protestáns” Jézus helyes megismerésére és a lelkiismereti szabadság megszerzésére irányuló törekvését „kiegészíti még a Jézus magasztos példája és útmutatása nyomán járó életfolytatással és életberendezéssel: akkor nyugodt öntudattal nézhet lelkiismeretébe is, embertársai szemébe is, s a gondviselő közös édes-anya sorsintéző ítéllete elébe is”. (48. l.)

Erdős Károly.

Halottaink

Alföldi Ernő, a cs. és kir. 39-ik gyalogezred zászlósa, biharpüspöki református tanító február hó 18-án az olasz határon, a Piava mentén egy gránáttól találva, hősi halált halt. Conagliánóban temették el vitéz bajtársai. Az elesett hős a debreczeni tanítóképző-intézet növendéke volt. Felesége, 2 kis árvája, szülei: Alföldy Mihály és neje; testvérei: Alföldy Béla szászvárosi gymn. tanár és Kalas Ferencné, református lelkész neje siratják az elhunyt hőst, aki mintaképe volt a kötelességtudó tanítóknak, az igaz barátoknak, a családját forrón szerető férjnek, apának, testvérnek és gyermeknek. Nyugodjék csendesen, az idegen hant alatt, álmódjék egy szebb, egy boldogabb Magyarországról, melyért élt, dolgozott és meghalt!

Paulinyi Károly mezőberényi lelkész életének 58., mezőberényi lelképásztorkodásának 20. évében hosszúságos betegeskedés és súlyos szenvedés után folyó hó 9-én hajnalban elhunyt. Temetése 10-én délután volt. Boldogult lelkésztársunk az ő lelkének szépségével és kedvességével, lebilincselő modorával, sok őszinte tisztelőt és önzetlen jóbarátot, nagy buzgalomával és fáradhatatlan tevékenységével pedig a gyülekezete kebelében szép bizonyosságot szerzett magának. Özvegye és kicsiny árvái a gondos szeretettel őrködő jó családfőt, gyülekezete a hű őrállót, mi pedig, kik ismertük s szeretni és becsülni tudtuk, egyik szeretetreméltó tisztársunkat siratjuk elhunytakor. Emlékét szívünkben őrizzük mindvégig hív kegyelettel.

Különfélék

Egyházmegyei közgyűlés. A középszabolcsi református egyházmegye 1918 április 16–17-én fogja köz- és bírósági gyűlését tartani Nyíregyházán a vármegyeháza termében. A gyűlés főbb tárgyai lesznek: az esperes jelentése a félév óta eltelt eseményekről és egyesek, egyházak kérvényei.

Képviselőválasztás lesz megint Debreczenben, ezúttal a nagyérdemű *Láng* Lajos halálával megüresedett III. kerületben: A helyi lapokban közölt híradás szerint a kerület róm. kath. vallású választói gyűlést tartottak és elhatározták, hogy egyértelműen fogják szavazni később kijelölendő olyan egyénre, aki a róm. kath. egyház védelmére kész. Bezzeg az I. kerületben nem rég lefolyt választás alkalmával a választás sorsát eldöntő függetlenségi párt főemberei, kik közt a református egyház számos előkelősége foglal helyet, váltig erőltették, egész a lehetlenségig, róm. kath. vallású jelöltjük elfogadtatását. Mi épen nem lelkesedünk azért, ha vallási szempontok irányítják a politikai pártállásfoglalást, de

a két eljárás közt a különbség olyan nagy, hogy erről is el lehet mondani: in medio tutissimus ibis.

Új doktor. A debreczeni m. kir. tudományegyetem Rectora és tanácsa folyó hó 10-én avatta államtudományi doktorné Hajdu Gyula pocsjai lelkészt. Az új doktor középiskolai és teológiai tanulmányait kollégiumunkban végezte s mindig kiváló eredménnyel. Őszintén örvendünk, hogy képzettsége és jeles tehetsége a doktori cím megszerzésével most megkoszorúztatott. Ad multos annos.

Kálvineum-est Tivadarfalván. Orosz Kálmán lelkész a maga kis egyházában a vallásos estélyek sorában egy estét a Kálvineum javára szentelt. A túlnyomóan vidéki közönség nagy figyelemmel s tetszéssel honorálta a szintén vidéki szereplőket. Az estély fénypontját alkotó előadást *Kiss Ferenc*, a Kálvineum elnöke tartotta.

Az érmelléki református tanító-egyesület tavaszi közgyűlése április 23-án lesz Székelyhidon, a Szilágyi Árpád tantermében, a következő tárgysorozat szerint: 1. Előki megnyitó. 2. Jegyzőkönyv hitelesítés. 3. Beszámoló a Bpsten tartott választmányi és közgyűlésről. 4. Egyesületi pénztárnok számadásának megvizsgálása. 5. Gyámoldai számvizsgáló bizottság jelentése. 6. Az Eötvös-alap felhívása leányintézetek létesítése tárgyában. 7. Indítványok. 8. Tisztújítás. Az egyesület tagjai felkéretnek, hogy az egyházmegyei alapítványra megajánlott fejenkénti 5 (öt) koronát, legkésőbb a gyűlés napjáig, Szilágyi Árpád egyes. pénztárnokhoz — Székelyhidra — beküldeni szíveskedjenek.

Győrteleken húsvét másod napján a hadi árvák javára szép sikerű ünnepély folyt le, mely alkalommal az érdeklődő közönség zsúfolásig megtöltötte a nagy iskolatermet. Elemi iskolásokból alakított vegyes kar Juhász Eszter tanítónő vezetése mellett nagy sikerrel adta elő a: Hunyadi indulót. Juhász Béla IV. gimn. o. tan. szépen s hatással szavalta Tóth Kálmán: „A lengyel anya” c. költeményét. Juhász Eszter tanítónő betanítása mellett igen kedvesen s köztetszéssel adták elő az iskolás növendékek: Annuska születésnapja c. gyermek szindarabot. Az arany ember c. átdolgozott szindarabot pedig a közönség meg-megújuló tetszésnyilvánítása között mutatták be: Hudák Sárika (Szatmár), Bunna Sárika (Győrtelek), Bereczki Jolán, Pócsi Jolán, Szabó Berta szatmári felsőbb leányiskolai, Laboncz Sándor, Juhász Béla, Bunna Árpád, Kubinyi Sándor szatmári gimnáziumi s Kiss Béla polgáriskolai tanulók. Az árvák részére tisztán 400 kor. jutott, mely összeg beküldetett az egyházkerületi pénztári hivatalba az Ottó hadiárvaház javára.

Zsinati rendes képviselővé Várady Gyula helyére dr. *Tóth* János v. b. t. t. belügyminiszter választott, ki 771 szavazatot kapott.

A Debreczeni Protestáns Irodalmi Kör folyó hó 13-án délután 6 órakor tartja ez iskolai évben utolsó Protestáns Estélyét, an elyen Dr. Révész Kálmán kassai esperes tart felolvasást, ezt követi Simonffy Irén művésznő zongorajátéka és Dr. Varga Zsigmond lelkészképzőintézeti tanár, köri titkár beszámolója. Az estélyt az Államvasútak Gépjavító Műhelyének Egyetértés Dalkara éneke nyitja meg és zárja be.

A debreczeni református egyháznak Haranghy Sándor és neje mintegy 200,000 korona értékű házat, Boldogh István és neje pedig mintegy 400,000 korona értékű ingatlan hagyományoztak végrendeletileg. A kegyes örökhagyók emlékét az egyház aranykönyvébe iktattatta az egyház folyó hó 6-án tartott presbiteri gyűlésén.

A debreczeni egyházmegye folyó hó 9-én tartotta tavaszi közgyűlését Debreczenben.

A káplánok helyzetének javítására az erdélyi református igazgatótanács a következő határozatot hozta: „Tekintettel arra, hogy az E. T. II. t.-c. 72. §-a a segédlelkész javadalmát teljes ellátásban s ezen kívül évi 240, illetőleg 500 korona minimumban állapítja meg; tekintettel arra, hogy a káplántartó lelkészek egy része és az egyházak nem biztosítják a segédlelkészeknek a teljes ellátást, hanem azt csekély összegű készpénzzel váltják meg, s emiatt a segédlelkészek csak a legnagyobb nélkülözések között tarthatják fenn magukat, — igazgatótanácsunk kimondja, hogy a törvény rendelkezésének érvényt szerez s annak megfelelően a káplántartó lelkészek és egyházak a minimális (500 K) pénzfizetésen felül tartoznak segédlelkészeiknek teljes ellátást adni, illetőleg azt részükre első sorban és minden lehető módon az illetékes rendes lelkésznel biztosítani. A teljes ellátás alatt egy szobából álló lakás (fűtéssel, világítással) és étkezés értendő. Egyben hangsúlyozza igazgatótanácsunk, hogy az egyházak által fenntartott kápláni állások csak átmeneti időre szólnak, amíg a vallásoktatás ügye (amely ezidőszert többnyire segédlelkészekre van bízva) állandó hitoktatói állások szervezésével megnyugtató megoldást nyerhet. Ez a határozat *folyó évi április 1-én lép érvénybe.* Ennél sokkal többet érdemelnének, de ez is valami, már csak azért is, mert azt mutatja, hogy magasabb egyházi testületeink és szerveik nemcsak foglalkoznak a káplánok státus rendezésével, hanem azon segítenek is.

Értesítés. Akik boldogult édes atyám: Pótor Dániel kis könyvét, „Agendáját“ használják az úrasztalához először járuló gyermekek tanításánál, tudatom, hogy nálam darabonként 40 fillér árban megszerezhetik a pénz előleges beküldése mellett. Csenger, 1918 ápr. 5. Pótor Elemér református tanító.

Nyugtázás. A Keveváran lakó özvegy papnénak nyomora enyhítésére, könnyei letörlésére a következő adományok érkeztek címemre: Dr. Tüdös István református püspök 25, Bodnár Béla 5, Bod Fe-

rend 22, Barthalos Móric 10, Segédlelkész Gégény 30, Hörömpő Ferencné 5, Erdős Károly 6, Fekete Gyula 20, Szabó Imre 10, Szentgyörgyi Zsigmond 20, Zih Sándor 20, Tóth Kálmán 3, Nemo 10, Horváth Lajosné 10 K, református lelkészek, illetve lelkészné úrnők. Széles Zsuzsanna tanítónő 5, Padrah Sándor kir. közjegyző 15, Veres Géza 10, Tóth Sándorné 10, Baráth Imre 5, Ferenczy Gyula 6, Peleskey Sándor 20, Keresztessy László 10, Bakó Józsefné csomag élelmiszer, Andrassy Kálmán 10, Újlaky Miklósné 10, Lányi Elemér 10, Sipos Pál 5, Kátay Endre 10, ifj. Kiss Lajos 10, Miskolczy László 6, Galambos László 10, id. Medgyaszay Vince 6, Dombi Lajos 20, Liptay László 5, Bakó Józsefné 50, Mezey Pál 10, Németh Zs. 2, Boros Kálmán 5, Fövenyessy Pál és neje 10, Bélyeky Lajos 20, Gönczy József 2, Horváth János 5, Halász István 5, Bodnár Lajos 5, Szekeres László 20, Kún Zoltánné 3, Tökés József 6, Református lelkészi hiv. Öcsöd 12, id. Debreczeni László 5, Szücs Károly 20, Rózsa Sándorné 5, Gyarmathy Pál 4, Czike János 5, Fekete Antal 10, Tóth János 5, Barsi Sándor 10, Református lelkészi hiv. Érolaszi 10, Takács Zsigmond 5, Simon Károlyné 1, Szabó Béláné 15, Nagy Lajosné 10, Bertók Béla 20, Tudja Mihály 5, Sass Béla egyet. tan. 5, Széll György 5, Dombi Lajos 43, K. Szabó Ida 7, Horváth Zoltán 29, György Endre em. gcrdn. 20, Református lelk. hiv. Erdőbénye 15, Székely László 15, Hodossy Lajos 25, Kiss Béla 5, Ajtay Jenő 14, Karsay Béla 10, Veres Géza csomag, Református lelk. hiv. Sáp 52, Cziriák Géza 5, Néma Gusztávné 10, özv. Molnár Dénesné 10, Szöllősy Antalné 10, Újlaki Gáborné 8, Danka József 100.40, Fábrián Zoltán 4, G. Szabó Lehel 2, Nagy Kálmán 5, Fóris Lajos 10, Foggyasztási szövetkezet Algyógy 10, Puskás Kálmán 10, hunyadi református egyh. m. pénztára 10, Kiss Péter 5, Újlaki Béla 10, Sáfár Imre 10, Leövey Miklós 20, Református lelk. hiv. Tiszainoka 14.20, Kiss Gyuláné 70, Veress Imre 10, Molnár Imre 5, Csizsár Árpádné 11, Berecz Antal 10, Szentpéteri István 3, Os-váth Pál 50, Gáti református egyház 50, Veress Gusztáv 10 K, református lelkész urak, illetve lelkészné úrnők. Demjén Sándorné 20, Kun Szabó Gyula e. m. főjegyző 50, Varga Pál egyh. ker. számvevő 10, Demjén Sándorné 35, K. (Folytatjuk.)

Szerkesztői üzenetek.

S. Nb. Igazság, de nem csoda, ha elveszti az ember a higgadtságát, mikor kétfelé kell hadakoznia azért, mert arról az oldalról támadják, amely felé az adott esetben frontot állítani esze ágában sem volt. Valóban magamat is bántott, mikor sebtében és lázas betegen megírt cikkemet nyomtatásban elolvastam, a támadó hivatali állásának szóba hozatala. Mert a hitoktató lelkészség igen tiszteletreméltó és nagyfon-

tosságú hivatal ugyan, de ott említése csakugyan azt az érzést keltheti, mintha lekicsinyelni akarnám vele a támadót. Pedig ilyentől az izlésem mindenesetre visszatart. Pusztán azt akartam ott jelezni, hogy a legjobb katekhéta sem vindikálhatja, hogy ő jogtudós, meg hogy épen a hitoktatónak, a legfontosabb erkölcsi nevelés teljesítőjének, nagyon fokozottan óvakodni kell az igazmondás hiányának látszatától is. *K. B.*

Az egyházmegyei gyűlésekről tudósításokat kérünk.

Hivatalos értesítés.

A tiszántúli református egyházkerület püspökétől.

2012—1918. szám.

KÖRLEVÉL.

Nagytszeteletű Lelkész Úr!

A Magyar szent korona országai vöröskereszt-egyletének igazgatóságától vettem a következő átiratot: „A világháború borzalmainak 4-ik évében végre felragyogott keleten a béke napja, mely meghozta a hosszú hadifogságban sinylődő véreinknek a szabadulás rég sóvárgott boldog pillanatát. Ezzel megindult a visszatérése azoknak a hős katonáknak, akik hazájuk és otthonuk védelmében a legvégsőkig kitartva, az ellenség hatalmába kerültek és hosszú nehéz hónapokon, sőt éveken át távol mindattól, mely szívüknek kedves, ették a rabság keserű kenyerét. Az általánosan ismert viszonyok még azt a súlyos megpróbáltatást is mérték fogoly honfitársainkra, hogy visszatérésük elé a nehéz közlekedési és élelmezési viszonyok folytán a legsúlyosabb fáradsalmakat gördítette akadályul. A hosszú fogságot végig szenvedett és a visszatérés fáradsalmaitól meggyötört katonáinknak az anyaországba való érkezésük időpontjában érezniök kell a hazának meleg szeretetét és irányukban köteles hálának megnyilvánulását. Ennek a célnak megvalósítását tűzte legsürgősebb feladatául a magyar Vörös-Kereszt Egylet, melynek anyagi erejét a 4 év óta tartó háború rendkívül igénybe vette és igénybe veszi”.

A Vörös-Kereszt Egylet ezen legújabb s igen sok áldozatot igénylő emberbaráti mozgalmát amidőn a minden jóért lelkesülő lelkesízi kar figyelmébe ajánlom, egyben kérem, hogy alkalmasnak látszó módon buzdítsák híveiket áldozatkész adakozásra.

Az adományok közvetlenül „Magyar Vörös-Kereszt Egylet Budapest” címre küldendők.

Atyafiságos szeretettel

Debreczen, 1918 április 5.

Kiss Ferenc,
püspök h.

Most jelent meg:

IMÁDSÁGOK.

Bibliaolvasással egybekötött hétköznapi reggeli istentiszteletekre. — Írta:

F. VARGA LAJOS,

— nagyrabéi református lelkész. —

I-ső kötet. — Ára füzve 8 korona, kötve 12 korona. A II-ik kötet 3—4 hét múlva jelenik meg, ára ugyanannyi lesz. — Portóra 1 korona küldendő.

Kapható:

HEGEDÜS ÉS SÁNDOR
protestáns irod. könyvkiadóhivatalában
DEBRECZEN.

A „HANGYA”

a Magyar Gazdaszövetség fogyasztási és értékesítő szövetkezete bármely községbe költségmentesen küldi ki megbízottját, ahol fogyasztási és értékesítő szövetkezetet akarnak szervezni. Mielőtt a mozgalmat megindítanák, forduljanak a kezdeményezők útbaigazításért a „Hangya” igazgatóságához: Budapest, IX. Közraktár-utca 34. sz. A „Hangya” kötelékében jelenleg 1700 fogyasztási szövetkezet működik, amelyek összforgalma 80.000.000 korona volt. ↔

Földmívelő népünk erkölcsi emelkedésének és vagyoni gyarapodásának legbiztosabb eszköze a gazdasági szervezkedés. A termelés fejlesztése, az értékesítés kedvezőbbé tétele, a háztartási és gazdasági szükségletek jutányosabb beszerzése csak fogyasztási és értékesítő szövetkezetek útján érhető el.